YOSHLAR TARBIYASIDA MUSIQA SAN’ATINING MA’NAVIY-ESTETIK AHAMIYATI

Babamuradov Eshmamat Komilovich
Guliston davlat universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada yoshlar tarbiyasida musiqa san’atining o‘rni hamda uning ma’naviy-estetik kamolotga ta’siri tahlil qilinadi. Musiqa ta’limining ijodiy fikrlashni rivojlantirish, milliy qadriyatlarni singdirish va barkamol shaxsni shakllantirishdagi imkoniyatlari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: musiqa san’ati, yoshlar tarbiyasi, estetik tarbiya, ma’naviy kamolot, musiqa ta’limi, milliy qadriyatlar.

Mamlakatimizda musiqiy san’atni rivojlantirish, yosh iste’dodlarni qo‘llab-quvvatlash va ularning ijodiy salohiyatini ro‘yobga chiqarish ta’lim siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib bormoqda. Bu jarayonda bolalar musiqa va san’at maktablari, ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasalari, umumiy o‘rta ta’lim maktablari hamda oliy ta’lim tashkilotlari zimmasiga katta mas’uliyat yuklanadi [1]. Zero, musiqa faqat estetik zavq beradigan san’at turi emas, balki insonning ichki dunyosiga ta’sir qiladigan, uning hissiy olamini boyitadigan, tafakkurini teranlashtiradigan va ma’naviy qiyofasini shakllantiradigan kuchli tarbiyaviy vositadir [2]. Shu bois musiqiy ta’limni zamonaviy talablar asosida takomillashtirish, uning metodik bazasini mustahkamlash va mazmunini bugungi davr ehtiyojlariga mos ravishda boyitish ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan dolzarb vazifa hisoblanadi. Bugungi sharoitda musiqiy ta’limga faqat tor doiradagi kasbiy tayyorgarlik sifatida qarash yetarli emas. Uni shaxsning umumiy kamoloti, madaniy saviyasi, ijtimoiy faolligi va fuqarolik mas’uliyati bilan bog‘liq holda tushunish zarur. Chunki musiqa bilan muntazam shug‘ullanish yoshlarning diqqatini jamlash, eshitish xotirasini mustahkamlash, obrazli va ijodiy fikrlashini rivojlantirish, jamoa bilan ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishga yordam beradi [3]. Xalqaro tadqiqotlarda ham san’at va madaniyat ta’limi o‘quvchilarda nafaqat akademik natijalarni, balki ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni ham

rivojlantirishi qayd etiladi [4]. Bu esa musiqa ta’limining tarbiyaviy ahamiyati faqat sahna yoki ijro bilan cheklanmasligini, balki shaxsning barkamol rivojida bevosita ishtirok etishini ko‘rsatadi.

Globalizatsiya sharoitida milliy musiqiy merosni asrash va uni zamonaviy pedagogik tajribalar bilan uyg‘unlashtirish masalasi yanada muhimlashdi. Ayniqsa, xalq cholg‘ulari, an’anaviy xonandalik, milliy ijro uslublari va ustoz-shogird an’analarini ta’lim jarayoniga puxta kiritish yosh avlodni milliy o‘zlikka yaqinlashtiradi. Shu bilan birga, jahon musiqa ta’limi tajribasidagi ilg‘or yondashuvlarni o‘zlashtirish, raqamli resurslardan foydalanish, interaktiv metodlarni qo‘llash, tinglash va tahlil madaniyatini shakllantirish ham zarur. Mazkur ikki yo‘nalish bir-biriga zid emas [5]. Aksincha, milliy musiqiy qadriyatlarni zamonaviy o‘qitish texnologiyalari bilan uyg‘unlashtirish ta’lim sifatini oshiradi, o‘quvchilarning qiziqishini kuchaytiradi va musiqiy tafakkurini kengaytiradi.

Musiqa ta’limining samaradorligi ko‘p jihatdan uning qanday tashkil etilishiga bog‘liq. An’anaviy dars modeli ayrim hollarda o‘quvchini tinglovchi holatida qoldirib qo‘yadi. Hozirgi bosqichda esa o‘quvchining faol ishtiroki, mustaqil mushohadaga kirishi, ijodiy topshiriqlar bajarishi, eshitgan asarini tahlil qilishi va baholashi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu ma’noda, musiqiy ta’limda faqat nazariy bilim berish emas, balki tinglash, ijro, qiyosiy tahlil, improvizatsiya, jamoaviy ijod va sahnaviy tajribani bir butun jarayon sifatida yo‘lga qo‘yish lozim [6]. Bunday integrallashgan yondashuv o‘quvchida musiqani “tayyor mahsulot” sifatida qabul qilish emas, balki uni anglash, his etish va ichki ehtiyoj darajasida qabul qilish ko‘nikmasini shakllantiradi. Yoshlar tarbiyasida vatanga muhabbat, milliy g‘urur va madaniy merosga hurmat tuyg‘ularini shakllantirishda musiqa alohida o‘rin tutadi. Chunki musiqada xalqning tarixi, ruhiyati, estetik qarashlari va hayotiy tajribasi mujassam bo‘ladi. Milliy kuy-qo‘shiqlar, maqom namunalari, xalq bastakorlarining asarlari hamda zamonaviy kompozitsiyalar bilan tanishish o‘quvchining milliy madaniyatga bo‘lgan munosabatini mustahkamlaydi [5]. Bu jarayonda o‘qituvchi faqat bilim beruvchi mutaxassis emas, balki musiqiy merosni yetkazuvchi, estetik didni tarbiyalovchi va ma’naviy qadriyatlarni singdiruvchi shaxs sifatida namoyon bo‘ladi. Shuning uchun musiqiy ta’lim samaradorligini oshirish o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi, metodik saviyasi va ijodiy yondashuvi bilan chambarchas bog‘liq.

Ayni paytda ta’lim tizimida olib borilayotgan islohotlar musiqiy ta’lim mazmuniga ham bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. So‘nggi yillarda ta’lim sifatini baholash, pedagoglarning malakasini oshirish, amaliyot va nazariya uyg‘unligini kuchaytirish, maktabdan tashqari ta’limni yangi bosqichga olib chiqish bo‘yicha qabul qilingan hujjatlar musiqa ta’limini tashkil etishda ham yangicha yondashuvni talab qilmoqda [7]. Bu hujjatlarda o‘quvchi shaxsini rivojlantirish, pedagogning amaliy kompetensiyasini mustahkamlash, ta’lim xizmatlari sifatini nazorat qilish va mazmunni zamon talabiga moslashtirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Demak, bugungi musiqa ta’limi faqat repertuar o‘rgatish yoki asar ijro ettirish bilan kifoyalanmaydi; u natijadorlikka, kompetensiyaga va shaxsiy rivojlanishga yo‘naltirilgan bo‘lishi kerak. Musiqa san’ati shaxsning hissiy-intellektual rivojlanishida ham muhim omildir. Musiqiy mashg‘ulotlar orqali o‘quvchi sezgirlik, hamdardlik, sabr, intizom, tinglay olish, boshqani his qilish kabi ijtimoiy va shaxsiy sifatlarni o‘zida shakllantiradi. Ayniqsa, xor, ansambl yoki orkestr tarkibida ishlash jarayonida jamoaviy mas’uliyat, o‘zaro hurmat va hamjihatlik ruhiyati mustahkamlanadi. Bunday fazilatlar jamiyat uchun ham zarur bo‘lgan muhim kompetensiyalardir. Shu jihatdan qaraganda, musiqa ta’limi faqat san’at sohasiga xizmat qilmaydi; u ijtimoiy barqarorlik, madaniy davomiylik va insoniy munosabatlar sifatini oshirishga ham hissa qo‘shadi.

Musiqa ta’limida innovatsion texnologiyalarni qo‘llash masalasi ham alohida e’tiborga loyiq. Raqamli platformalar, audio va video tahlil vositalari, virtual repertuar kutubxonalari, notani eshitib o‘rganish dasturlari va multimediya resurslari o‘quvchilarni darsga faolroq jalb etadi. Biroq texnologiya maqsad emas, vosita ekanini unutmaslik kerak. Agar u metodik jihatdan to‘g‘ri qo‘llansa, ta’lim jarayonini jonlantiradi, individual yondashuvni kuchaytiradi va o‘quvchining mustaqil ishlash ko‘nikmasini rivojlantiradi [6]. Aks holda, u faqat tashqi bezak darajasida qolib ketadi. Shuning uchun musiqiy ta’limda texnologik imkoniyatlardan foydalanish pedagogik maqsad, mazmun va natija bilan uzviy bog‘langan holda olib borilishi lozim.

Sharq mutafakkirlari va ma’rifatparvarlarining ta’lim-tarbiya haqidagi qarashlari ham musiqaning inson kamolotidagi o‘rnini anglashda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Ularning merosida go‘zallik, nafosat, ruhiy poklanish va ma’naviy yetuklik bir-biri bilan uzviy bog‘liq holda talqin etiladi [1]. Shu ma’noda, musiqa yoshlarning estetik didini shakllantirish, ularni ezgulikka moyil qilish, ma’naviy hissiyotlarini tarbiyalashda samarali vosita bo‘lib qoladi. Ayniqsa, Abdulla Avloni ta’kidlaganidek, tarbiya masalasi millat hayoti bilan chambarchas bog‘liq. Bu fikr bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Chunki ta’lim jarayonida berilayotgan har bir estetik ta’sir, aslida, kelajak shaxsining ichki dunyosini qurishga xizmat qiladi. Musiqiy ta’limning yana bir muhim jihati shundaki, u o‘quvchini ijodkorlikka undaydi. Musiqani tinglash, kuylash yoki cholg‘uda ijro etish jarayonida shaxs o‘z ichki kechinmalarini ifoda etishga harakat qiladi. Bu esa o‘z-o‘zini anglash, ruhiy muvozanatni saqlash va ichki imkoniyatlarni yuzaga chiqarishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Zamonaviy ta’lim sharoitida aynan ana shu jihat – ya’ni shaxsning ichki resurslarini faollashtirish, uning mustaqil fikrlashi va ijodiy yondashuvini rag‘batlantirish – ustuvor vazifa sifatida qaralmoqda. Shunday ekan, musiqa ta’limi yoshlarni tayyor qolipga solish emas, balki ulardagi noyob qobiliyatlarni ochish va rivojlantirish maydoni bo‘lishi zarur.

Umuman olganda, musiqa san’ati yoshlar tarbiyasida estetik, ma’naviy, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishni birlashtiradigan ta’sirchan pedagogik vositadir. Uni ta’lim jarayoniga ilmiy asosda, izchil va maqsadga yo‘naltirilgan holda joriy etish orqali yosh avlodning nafaqat musiqiy savodxonligini, balki tafakkur teranligini, hissiy madaniyatini, madaniy xotirasini va insoniy fazilatlarini ham rivojlantirish mumkin. Shu sababli musiqiy ta’limni takomillashtirish, uning metodik asoslarini boyitish, milliy va xalqaro tajribani uyg‘unlashtirish hamda pedagog kadrlar salohiyatini oshirish bugungi kunning muhim ilmiy-amaliy vazifalaridan biri bo‘lib qolmoqda. Bu yo‘nalishda izchil ish olib borish jamiyatning madaniy taraqqiyotiga, yoshlarning barkamol shakllanishiga va milliy qadriyatlarning davomiyligiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. G. Sharipova «Musiqa metodikasi». T.: «O‘zbekiston faylasuflar» nashriyoti,2012.
2. Pardaboevich, Jumaboev Nabi. "DEVELOPMENT OF CREATIVE COMPETENCIES AS THE FOUNDATION OF PROFESSIONAL GROWTH FOR VISUAL ARTS TEACHERS. Zenodo." 2025,
3. Baxtiyarova, F. "MODERN TECHNOLOGIES IN DEVELOPING PROFESSIONAL CREATIVE ACTIVITY OF STUDENTS." Ilm-Fan Va ta’lim 1.1 (2023).
4. Рахмонов А. Р. Инновацион таълим кластери ўқув фаолиятига самарали усул сифатида.« //Барқарор ривожланишда узлуксиз таълим: муаммо ва ечимлар» халқаро илмий-амалий анжуман. – 2019. – Т. 2. – С. 46.
5. Sattarov A. Romantik kompozitorlar ijodini o‘rganish jarayonida umumta’lim maktablari o‘quvchilarida sun’iy tafakkurni shakllantirish //Fan va ta’lim. – 2021. – T. 2. – No 12. – 471-475-betlar.
6. Nurillo R. GLOBALLASHUV DAVRIDA MUSIQA SAN’ATI MIGRATSIYASI JARAYONLARINING MADANIYATLAR O ‘ZGARISHIDAGI TA’SIRI //Elita. uz-Elektron Ilmiy Jurnal. – 2024. – Т. 2. – №. 1. – С. 92-94.
7. Nuraliyeva, Z. (2025). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING ESTETIK TARBIYASIDA MUSIQANING O‘RNI. Инновационные исследования в современном мире: теория и практика, 4(1), 67–69. извлечено от https://in-academy.uz/index.php/zdit/article/view/42981.